

Seyid Əli Şahxəndana sarı dönüb dedi:
- Hə, balası, hazırlaş, şah bizi axşama qonaq çağırır.
Şahxəndanın rəngi yüngülcə qızardı və bunu se-zən Seyid Əli gülümsündü:

- Balası, qorxma, şah arxamızıdır və bizi hima-yə edir. Sən birdəfəlik bil ki, kafir, ya da dinsiz de-yiləm. Əksinə, dindaram, möminəm, qəzəllərimdə də dini, Allahın qüdrətini tərənnüm edirəm. Odur ki, sən, mən oldum-olmadım, heç kimdən qorxma.

Onlar qəbiristanlıqdan çıxıb, giriş qapısının (giriş qapısı həm də çıxış qapısı idi, yəni, qəbiristanlığın bir qapısı vardı) ağzında dayandılar. Adamlar, ikibir, üçbir gəlib yanlarından keçirdilər. Aralarında tanış-lar da vardı - bəziləri salam verir, bəziləri isə etina-sız keçirdi...

Şahxəndan dedi:
- Dadaş, mən səne görə qorxuram, özümə görə yox... Əslində mənimlə heç işi olan da yoxdur. Mə-həllə uşaqlarını, hərdən sataşlırlar, onları da dayı oğ-lunun adı ilə qorxudub qaçırdıram. Mənim bütün na-rahatlığım səne görədir. Çünki mənə yox - mən ki-məm ki - səni kafir hesab edirlər. Mən bilirəm sən kafir deyilsən, camaat isə bilmir. Nə vaxtsa, kimsə orda-burda ağzından qaçırb ki, sən kafirsən, odur-budur düşməsən ağızlara. Qəzəllərin, qəsidələrin də o qədər qəliz, fikirlərin o qədər qarmaqarışıqdı ki, avam camaat oxuyub heç nə başa düşmür. Başa düş-məyəndə də deyir ki, bu elə kafirdi ki, kafir!

Onlar astadan söhbət eləyə-eləyə evlərinin yolu-nu tutmuşdular. Şairlər şairi gülümsəyib dedi:

- Balası, sən lap böyük adamlar kimi danışsən. Şahxəndan güldü.
- Məni sənin yazdıqların, bir də dönə-dönə üzün-ü köcürtdüyüm Qurani-Kərim belə vaxtumdan əv-vəl böyütdü.

Seyid Əli söhbətin uzandıqca uzanacağını hiss edib dedi:

- Gedək bazara, baxaq bir nə var-nə yox. Yəqin Gülnaz xala artıq gəlib, günortaya bir şey bişirər, ye-yərik. Axşamdağı, sarayda qonaqlıq, görək şahın aş-pazları nə hazırlayıblar...

Şahxəndan dedi:
- Dadaş, doğrudan mənə də aparacaqsan ziyafətə?
- Əlbəttə, axı, sən elə-belə adi adam deyilsən, mirzəsən, mirzə! Mirzə Şahxəndan!

Hər ikisi ucadan qəhqəhə çəkib güldü.
- Onlar pitixanaların, dəmirçixanaların, dərzi, pa-paqçı, meşgər, dulusçu dükanlarının önündən keçir-dilər. Seyid Əli qabağına çıxanların hamısına salam verirdi - alan da olurdu, almayan da. Papaqçı dükan-lardan birinin qabağında birdən-birə uzunboğaz, xır-dabaş bir kişi çölə çıxdı və şairlər şairini qucaqladı. Bu, çoxdanışan usta Sucəddin idi:

- Xoş gəlmisən, xoş gəlmisən, - dedi. - Eşitdim ki, Misirə getmisən, sən Allah, de görüm Səlahəddin şah səlibçiləri müqəddəs yerlərdən tamam qovub çı-xara bildi, ya yox?

Seyid Əli başını bulayıb güldü.
- Ay usta, bu ki, çoxdanın söhbətidir. Bir də, be-lə şeylər nəyinə lazımdı? Sən de görüm, mənim bu qardaşım üçün neçə günə yaxşı, əmiri bir papaq tikə bilərsən?

Usta Sucəddin Şahxəndana baxdı, sonra onun əlindən tutub, arxasınca dükana sarı dartdı.

Seyid Əli soruşdu:
- Uşağı hara aparırsan?
- Başının ölçüsünü götürüm də...

Usta Şahxəndanı kətilin üstündə oturtdu, iplə ba-şının ölçüsünü götürdü, sonra üz barmağını yuxarı qaldırdı - yəni, bu gün yox, sabah da yox, o biri gün papaq hazır olacaq, gəlib apara bilərsən.

Şahxəndan qardaşının yanına qayıtdı. Birlikdə bazara girdilər. Seyid Əli yağ, bal, qaymaq, halva, düyü, zəfəran, sarıkok, darçın alıb, zənbilə yığdı. Şahxəndan dedi:

- Bu qədər şeyi neyləyəcəksən? Səhər də al-mısan.

(Əvvəli qəzetin 31 yanvar və 2 fevral tarixli nömrələrində)

İmadəddin Nəsimi - 650

SON SƏFƏR

Povest

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

- Eybi yoxdu, gəlib-gedən olar... Qoy süfrəmiz boş görünməsin...

Şahxəndan kənardan göz qoyurdu ki, kim qarda-şına necə baxır. Birdən onun nəzərlərini çiyində ox və sadaxlı, iri gözlərinin bəbəkləri həddindən artıq böyük olan və dəli kimi ora-bura baxan birisi cəlb et-di. Fikirləşdi ki, maraqlıdır, bu, qardaşına niyə belə baxır, qeyri-ixtiyari onu izləməyə başladı. Nə qədər ki, camaatın arasında idilər, qorxmağa ehtiyac yox idi, amma təklənsəydilər...

Seyid Əli baş verənlərdən xəbərsiz halda satıcı-larla söhbət edir, deyib-gülür, zarafatlaşırdı...

Bazar səs-küylü idi. Qəsidə oxuyan dərvişlərin səsi bütün səsləri batırırdı. Onlar uzun piştaxtaların arası ilə gəzir, pullu və məşhur adam görəndə, qaba-ğını kəsir və oxuya-oxuya pul tələb edirdilər...

Seyid Əli ağzına qədər dolu olan zənbilə baxıb dedi:

- Görəsən, bir şey yaddan çıxmayıb ki?
Şahxəndan güldü.
- Əlbəttə, çıxıb. Qulağını bəri tut deyim. Oxlu-kamanlı bir adam səni izləyir, şübhəsiz, pis niyyəti var, bura adamına oxşamır, yəqin, kimsə göndərib, ehtiyatlı ol. - Sonra əlavə etdi: - Dadaş, gör nə deyir-m: sən ipək dükanının ön qapısından girib, arxa qa-pısından çıxarsan və gedərsən evimizə, mən də gə-ləcəyəm, qoy hərif səni nə qədər gözləyir, gözlə-sin...

Seyid Əli Hacı Muxtarın böyük ipək dükanının arxa - xəlvəti qapısından çıxarkən, qeyri-ixtiyari dü-şündü: deməli, məsələ çox ciddidir. Məni artıq təqib edirlər. Burada olmadığımı iki-üç ildə mollalar cama-atı qızıqdırıb yoldan çıxarıblar. Axşam qonaqlıqda məsələni görək İbrahim şaha deyəm, başqa çarə yoxdur. Yaxşı ki, bu vaxta qədər Şahxəndana dəyib-dolaşmayıblar. Belə də avam camaat olar?

Seyid Əli dodağının altında vərə-vurd eləyə-elə-yə, axır ki, gəlib evlərinə çatdı. Şahxəndan artıq onu qapının ağzında gözləyirdi. Birlikdə həyətə girdilər. Gülnaz xala ev-əşiyi silib-süpürmüş, səliqə-səhməna salmışdı. Yemək də qazanda buğlanırdı.

Seyid Əli Şahxəndana dedi:
- Görən bu köpəkoğlu kim idi?
- Bilmirəm. Mən yolüstü hakimə xəbər verdim. Axtarıb, kim olduğunu müəyyən edəcəklər. Bəlkə də şübhələndiyimizi bilib, aradan çıxıb. Dadaş, deyəsən, qorxdun ha... Düz eləyirsən, üzünə su vurursan.

Hər ikisi güldü.
Şir biləkli, gənc və sağlam Seyid Əli təmiz, ağappaq məhrəba ilə əl-üzünü qurulayandan sonra dedi:

- Qardaşın bu uzun illərdə tozlu yollarda o qədər caniyə rast gəlib, o qədər ölümün gözüünün içinə ba-xıb ki, indi bir sərsəri nədir ki, ondan qorxsun. Sadə-cə, Şamaxıda, qohum-əqrəba, dost-tanış qabağında ölmək rüsvayçılıqdır. Bir də səndən ötrü qorxuram.

Əlli-əlli beş yaşlarında olan Gülnaz xala onu qu-caqlayıb, üz-gözündən öpdü.

- Mənim pəhləvan balam xoş gəlib! Mənim sul-tan balam xoş gəlib!

Şahxəndan onun sözünü kəsdi:
- Xala, pəhləvanı başa düşdüm, bəs sultan nə de-məkdir?

Gülnaz xala əllərini belinə vurub dedi:
- Bəs necə?! Mənim balam şeirin sultanıdır! Bü-tün Şirvanda ondan ad-sanlı, şöhrətli şair yoxdur! Elə bilirsən xalan savadsız arvaddır, heç nə qanmır? Sən şeirlərin üzünü köçürəndə, bərkdən oxuyursan, elə bilirsən eşitmirəm? Hələ ordan-burdan yadımda da qalır:

Ta üzün gördüm, nigara, qəmdən azad olmuşam,
Qulluğunda, padşahım, hüsnünə şad olmuşam.

Amma mənasını başa düşmədiyim sözlər də olur. Məsələn: “Ta camalın müzhəfindən oxuram səbüs-məsan...” Səbüsməsan nədir, oğlum? Təmiz türkcə yazsana?

Seyid Əli güldü. Şahxəndan başını buladı:
- Nəyə gülürsən? Gülnaz xala düz deyir də.
Seyid Əli əlinin arxası ilə gözüünün yaşını sildi:
- Elə düz dediyinə görə gülürəm də.
Gülnaz xala daha söhbəti uzatmayıb dedi:
- Yaxşı, gedim görüm xörək nə oldu. Yəqin ac-mısınız.

Seyid Əli nahardan sonra eyvanda - taxta çarpa-yıda uzanıb xəyallara daldı. Fikirləşdi ki, bugünkü hadisəyə necə öncəm çəksin. O, həmişəlik gözəl və-təninə - Şirvana qayıdıb evləncəyinə və ömrünün qalanını dost-aşna arasında keçirəcəyinə, yazıb-ya-radacağına qərar vermişdi. Fəqət şirvanlıların, lap elə bakılıların da onun əleyhinə olduqlarını - düşmə-ninə çevrildiklərini görüb sarsılmışdı. Sadəcə, qarda-şı qorxmasın deyə özünü saymazlığa vurmuşdu - gu-ya ki, onlar fikir verməli şey deyilmiş. Əslində isə, məsələ çətin və qəliz idi. Zarafat deyil, birdən-birə sənə “kafir” damğası vurulur, deməli, burada, qala bilməzsən. Qara camaatın fikrini dəyişmək isə elə də asan deyil. Ən azı, müfti və ya qazı fitva verib, günahsız olduğunu xalqın çox yığıldığı yerlərdə bəyan etməli - car çəkməlidir. Amma məsələ bununla da bitmir. Kim zamanət vəərə bilər ki, yol gedərkən hansı bir dəli qəfildən ona hücum etməyəcək?

Yay günü uzun olur. Şahxəndan öz işi ilə məşğul idi - divan üzü köçürürdü. Gülnaz xala aşağıda qab-qacaq yuyurdu. Qaçalan başını qollarının üstünə qo-yub mürgüləyirdi.

Seyid Əli gün əyləndə yuxudan ayıldı. Həyətə düşüb yuyundu və Şahxəndana dedi:

- Yatıb qalmışam. Hazırlaş, gedək.

Onlar əyri-üyrü küçələrdən, müxtəlif peşə sahib-lərinin adları ilə çağırılan məhəllələrdən keçib, nəha-yət, Şirvanşahlar sarayının qırmızı kərpicdən hörül-müş hündür və əzəmətli hasarına yaxınlaşdılar. Hər-tində quraşdırılmış gözətçi qülləsində iki sərbaz ke-şik çəkirdi. Seyid Əli Şahxəndanın əlindən tutub, sa-rayın darvazasına sarı gedirdi. Bunu görən bir gənc sərbaz çıxırırdı:

- Ey, dayan! Hara belə?
Seyid Əli barmağı ilə göstərib dedi:
- Saraya!
- Gənc sərbaz əlini qılıncına atıb, onların qabağı-nı kəsmək istəyirdi ki, darvaza gözətçisi - sərbazba-şı Lətifə ona acıqlandı:

- Burax gəlsinlər! Deyəsən, sən şairlər şairi Se-yid Əli İmadəddin Nəsimini tanımadın!

Gənc sərbaz bunu eşidən kimi geri çəkildi. Seyid Əli ilə Şahxəndan içəri keçdilər. Həyət müxtəlif ge-yimli adamlarla dolu idi. Onlar astadan danışır, bir-birlərinə göstəriş verir, nəsə aparıb-gətirirdilər. Pil-ləkənlərin altında dayanmış Saray əyanı Əbdülsaleh Dərbəndi şairi görən kimi qabağına yeridi:

- Ey böyük insan, haralardasan? Nə vaxt soruşu-ruq, deyirlər Qahirədəsən, nə bilim, Şamdasan, Hə-ləbdəsən, Bağdaddasan. Bəs Şirvanda nə vaxt ola-caqsan? Vallah, gözlərimə inanmıram. Adın əlahəz-rətin dilindən düşmür, amma özün yoxsan, bütün pərvanələr işığa gəlir. Bizim pərvanə işıqdan qaçır.

Seyid Əli nəsə demək istəyərkən, Əbdülsaleh Dərbəndi onu danışmağa qoymayıb dedi:

- Xülasə, xoş gəlmisən, buyur yuxarı, məclis əh-li, şəxsən əlahəzrət özü səni gözləyir.

Seyid Əli və Şahxəndan ayaqqabılarını çıxarıb, içəri keçdilər. Məclis ahəstə idi. Lap yuxarıda ləl-cə-vahiratla bəzədilmiş şiş papağı şamların işığında bərq vuran orta boylu, enli bədənli bir adam əyilib yanındakı mavi paltarlı bir şəxsin dediklərinə qulaq asırdı. O, qapının ağzında dayanmış Seyid Əli İma-dəddin Nəsimini görüb, əli ilə yanındakına susmağı işarə etdi və dedi:

- Seyid Əli, bura buyur!
Bütün məclisdəkilər bayaqdan bəri heç kimin əhəmiyyət vermədiyi Seyid Əli ilə Şahxəndana bax-dılar.

Şahxəndan əlini qardaşının əlindən çəkib, yerin-də qalmaq istədi. Bunu hiss edən İbrahim şah dedi:
- Qardaşını da özünə gətir! Belə gözəl xətti olan gənc görək yuxarı başda əyləşsin.

Tər basmış Şahxəndan qardaşının əlini buraxma-dan ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa qalın kilimin üstü ilə yeridi. Şairlər şairi onun bu həyəcanını hiss edib, əlini yüngülcə sıxdı və astadan pıçıldadı:

- Sakitləş, şah bizim dostumuzdur.

Onlar yuxarı başa çatanda, İbrahim şah ayağa qalxdı, bunu görən bütün məclis əhli müntəzir oldu. İbrahim şah əvvəlcə Seyid Əli İmadəddin Nəsimi, sonra da Şahxəndanla görüşüb, hər ikisini yüngülcə qucaqladı və üzünü şairlər şairinə tutub dedi:

- Əzizim, sən vətənə qarşı nədən bu qədər etina-sızsan? İlin on bir ayını yad ellərdə olanda, heç olma-sa, bir ayını da Şirvanda ol.

Seyid Əli şahın ondan cavab gözlədiyini görüb dedi:

- Əlahəzrət izin versə, burada az olmağımın sə-bəbini deyərəm.

İbrahim Şah əvvəlcə üzünü məclis əhlinə tutub:
- Əyləşin, - dedi. Sonra Seyid Əli ilə Şahxənda-na yanındı yer göstərərək, özü də əyləşdi:

- Əvvəla, de görüm neçə gündür gəlmisən, niyə bizə bir baş çəkmirsən? Özünü də heç cür tapmaq ol-mur.

Seyid Əli yüngülcə gülümsündü:
- Əlahəzrət, əgər bəndəniz dünən qürub çağı Şa-maxıya varid olubsa, bu ziyarət ilk təşrif kimi zati-alilərinizə olan böyük hörmətimizə sübut deyilmi?
- Xeyr, xeyir! - deyə vəcdə gələn əlahəzrət qəh-qəhə çəkdi:

- Aşna, məni azdırma bilməzsən; sən bu səhər birinci köhnə qəbiristanlığı, sonra da Şamaxı bazarı-nı ziyarət etmişən. Seyid Əli İbrahim şahın hər şey-dən bu cür xəbərdar olmasına təəccüb etdi və firsə-ti fəvtə verməmək qərarına gəldi:

- Xoşbəxtlikdən bu gün səhər köhnə qəbiristanlı-ğa gedib valideynlərimin qəbrini ziyarət etməyim, sonra da bazarlığa çıxmağım artıq sizə məlumdur. Onda belə çıxır ki, addımbaşı təqib olunmağımdan, hətta gecələr evimizin daşa basılmağından da xəbər-darsınız.

- Xeyr, xeyr! Şair nə deyir? - deyə İbrahim Şah iri gözlərini yanında əyləmiş müsəllimə, sonra da qazı həzrətlərinə ağırtdı. Müsəllim Müqtədir Oğuz belə bir sualı gözləyirmiş kimi dərhal cavab verdi:

- Bəli, əlahəzrət, şair doğru deyir. Kimlərsə nə vaxtsa avam camaatın arasında söz yayıb ki, bəs, gu-ya, Seyid Əli İmadəddin Nəsimi kafirdir. Nə deyim, müsəlman paxıllığı... göz götürməzlik...

Qazı Fəzli Fəridzadə papağını çıxarıb, əlindəki dəsmalla təmiz qırılmış başının tərəni sildi və İbra-him şahın ondan da cavab gözlədiyini görüb dedi:

- Bəli, elədir, əlahəzrət. Yəqin ki, Qaim Şirvani, Əhməd Kəsirəddin, Bəhluli...

İbrahim Şah onun sözünü kəsdi:
- Bəhluli kimdi?

- Şah sağ olsun, Şirvan şairlə doludur. Birdir, iki-dir, ondur mögər? Kim ki, bir cüt qafiyə düzüb-qoşur, özünü şair hesab edir. Bu Bəhluli də onlardan biridir.

- Hə, sonra?

- Sonra da bu adamlar orda-burda, toyda-yasda hədyan danışrlar.

- Axı, nəyə əsasən?

- Eh, şahım, hər hansı bir şairin qəliz, ikibaşlı müəmmalı fikirlərini tərsinə yozmağa nə var ki...

- Yaxşı, - İbrahim şah dedi, - bəs indi buna bir ön-cəm çəkmək üçün nə etmək lazımdır?

Müsəllim Müqtədir Oğuz cavab verdi:

- Əlbəttə, şəir xüsusi məmlük ayırmaq faydasız olar. Çünki camaat bir az da şübhələnər ki, ey dadi-bidad, gör şair nə ağır günah işləyib ki, hökumət ona bu cür mühafizə təşkil edib. Ən yaxşısı, xalq arasın-da həmin ağ yalanları ifşa etmək, puça çıxarmaq, bu-nun üçün də, onun Allahımızın, dinimizin, peyğəm-bər əleyhissalamın qüdrətini vəsf edən şeirlərini oxumaq lazımdır.

İbrahim şah kinayə ilə dedi:

- Axı, biz məclislərə gedib, şeir oxumaqla cama-atın fikrini dəyişənə qədər bir yaramaz pusqu qurub, şairə xətər yetirə bilər? İbrahim şah bunu deyib, qa-zı Fəzli Fəridzadənin üzünə baxdı. O da:

- Ya əlahəzrət, bu cür işlər Müqtədir Oğuzun sə-lahiyyətinə aiddir.

Müsəllim Müqtədir Oğuz, İbrahim şaha yüngül-cə baş əyib, əlini qara qıvrım saçına çəkdi:

- Şah sag olsun, belə olduq təqdirdə, mənə bir-iki gün vaxt verin. Şairin əleyhinə təbliğat aparana-rı və hətta ona cismani xətər yetirmək istəyənləri müəyyən edib, hüzurunuza çıxarım.

İbrahim şah özündən razı halda bıqlarının ucunu burdu:

- Bu başqa məsələ.

Sonra o, üzünü Seyid Əli İmadəddin Nəsimiyə tərəf çevirdi - yəni ki, narahat olma, hər şey qayda-sındadır və əlini qabağındakı uzun şüşə dayaqları olan iri nımçəyə uzadıb bir ovuc qara kişmiş götürdü və qapıda müntəzir dayanmış Fərruxa işarə verdi. Heç iki dəqiqə keçmədi ki, qırmızı və mavi rəngdə ipək çaxçux geyinmiş bir oğlan, bir qız əllərində ud, kanon içəri girdilər və yastı balıncıların üstündə əylə-şib, gözlərini İbrahim şaha zillədilər.

İbrahim şahın baş barmağının işarəsi ilə əvvəlcə oğlan udu dinqılatdı, sonra da qız kanonu. Məclisdə-kilərin feyziyab olduğunu görən İbrahim şah üzünü Seyid Əliyə tutdu:

- Hə, indi növbə səndir, - dedi. - Baxaq görək, Şamaxının ortabab şairlərini nə ilə özüvə düşməni et-mişən.

(Ardı var)